Incursiune în fascinanta lume a bibliologiei

Acad. Prof. Dr. Berdj Aşgian
Târgu Mureş

Încă din cele mai vechi timpuri ale istoriei cunoscute, marile personalităţi ale epocilor – care şi ei aveau nevoie de informaţii – îşi creau biblioteci, adică îşi formau colecţii de date clasate într-o anumită ordine, care să le fie de folos în diferite scopuri.

Bibliotecile din Antichitate erau situate de obicei în vecinătatea templelor, iar mai târziu, în Evul Mediu, în scriptoriile mănăstirilor, unde călugării caligrafi concepeau şi înfăptuiau manuscrisele pe foi de papirus sau de pergament.

Cea mai veche bibliotecă cunoscută, şi din care s-a mai păstrat o parte, este **Colecţia de tăbliţe de cărămidă arsă** descoperită de către arheologul asirolog englez Austin-Henry Layard în anul 1849 în ruinele oraşului Ninive, fosta capitală a statului asirian, în arealul actualei localităţi Kujundjik, situată pe malul drept al fluviului Tigru, vizavi de oraşul Mosul, capitala Kurdistanului Irakian; aceste tăbliţe au fost găsite sub dărâmăturile palatului regelui Asurbanipal, care a domnit în Asiria timp de 43 de ani, în perioada 669-626 a.Chr.

Din Antichitate sunt mai bine cunoscute bibliotecile din Alexandria, Pergam, Ierusalim şi biblioteca Matenadaran din Erevan.

Biblioteca din Alexandria a fost înfiinţată de către Ptolemeu Soter, unul dintre cei mai străluciţi generali ai lui Alexandru Macedon care, după moartea suveranului, a fost guvernator al Egiptului timp de 17 ani (323-306 a.Chr.) şi apoi rege al acestei ţări timp de 21 de ani (306-285 a.Chr.); urmaşii săi, care au constituit dinastia ptolemeilor, au domnit timp de 255 de ani, până în anul 30 a.Chr., când Egiptul a fost cucerit de către Caius Iulius Caesar, devenind provincie romană.

În tot acest timp de aproape trei secole, urmaşii lui Ptolemeu Soter s-au îngrijit de bibliotecă, care ajunsese să deţină aproximativ 700.000 de volume – în suluri de papirus şi pergament – constituind cel mai mare depozit al gândirii elenistice de la Homer până la Aristotel!

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

De-a lungul timpurilor, Biblioteca din Alexandria a suferit efectul devastator al mai multor incendii; a ars parţial, pentru prima dată, în anul 47 p.Chr. A fost reconstituită, apoi din nou lezată parţial în anul 390, pentru ca arderea ei, totală şi definitivă, să aibă loc în anul 641, când Egiptul a fost cucerit de către arabi. Conducătorul acestora l-ar fi întrebat pe stăpânul său, califul Omar I Ibn-al-Khattab din Bagdad (cel care stabilise data Hegirei ca fiind anul 622, ca an de început al calendarului musulman), ce să facă cu faimoasa bibliotecă. Răspunsul lui Omar ar fi fost drastic: „*Dacă cele scrise acolo sunt conforme cu Coranul, ele sunt inutile şi trebuie distruse. Dacă sunt contrare Coranului, înseamnă că sunt dăunătoare şi – de asemenea – trebuie distruse*!" Slujitorul s-a conformat şi datele existente spun că manuscrisele ar fi ars timp de două luni, acoperind oraşul cu un fum gros şi negru, transformând astfel în scrum, cenuşă şi zgură cea mai mare şi mai valoroasă bibliotecă a Antichităţii!

Biblioteca din Pergam a fost înfiinţată în secolul III a.Chr. de către regele Attal I, care a domnit timp de 44 de ani, în perioada 241-197 a.Chr., şi îmbogăţită de succesorii acestuia, ajungând să deţină peste 200.000 de volume în suluri manuscrise.

Oraşul Pergam era capitala provinciei Mysia, situată în nord-vestul Asiei Mici, în vecinătatea Mării Egee, precum şi a teritoriului stăpânit cândva de puternica şi măreaţa cetate a Troiei. Oraşul Pergam fiinţează şi în zilele noastre în Turcia, în acelaşi areal, sub denumirea de Bergama. Pergamul antic a fost renumit, în primul rând, pentru valoarea bibliotecii sale; în al doilea rând, pentru faptul că meşteşugarii săi au inventat **pergamentul** – din piele netăbăcită de asin, care a înlocuit foile de papirus pentru scrierea manuscriselor; în al treilea rând, pentru faptul că pergamezii l-au sprijinit, material şi cu puterea braţelor, pe regele Priam al Troiei în războiul acestuia cu aheii.

Biblioteca din Ierusalim a fost înfiinţată în secolul V a.Chr. pe lângă marele templu din acest oraş sfânt.

Se ştie din istorie că regele chaldeo-babilonian Nabucodonosor – care a domnit în perioada 605-562 a.Chr. – a cucerit Iudeea, a dărâmat cetatea Ierusalimului şi i-a adus pe evrei în robie. Despre acest fapt se vorbeşte şi în cartea a 16-a a Vechiului Testament (capitolul 9, paragrafele 26-27) unde se specifică faptul că această ducere în robie a constituit o pedeapsă de la Dumnezeu şi s-a datorat mişeliilor comise de evrei!

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

Se mai ştie de asemenea, că următorii trei regi ai imperiului persan, şi anume Cirus al II-lea cel Mare (559-530 a.Chr.), Darius I al lui Istaspe (522-486 a.Chr.) şi Artaxerses al II-lea (404-359 a.Chr.), toţi trei din dinastia ahemenizilor, au contribuit la refacerea Marelui Templu, la înfiinţarea şi dezvoltarea bibliotecii şi la stabilirea şi restatornicirea legilor lui Moise, ordonate acestuia de către Domnul Dumnezeu poporului lui Israel!

Regele Artaxerses al-II-lea a contribuit în largă măsură la ducerea la bun sfârşit a acestor ţeluri, prin faptul că a însărcinat cu îndeplinirea lor pe doi învăţaţi evrei de la curtea sa, şi anume pe Ezra (sau Ezdras) şi pe Neemia (sau Nehemias). Dacă despre Biblioteca din Ierusalim există date istorice foarte puţine, mai multe informaţii sunt furnizate despre aceşti doi cărturari de către Biblie. Într-adevăr, în Vechiul Testament, cărţile 15, respectiv 16, sunt dedicate acestor două personaje. În acest sens, în cartea 15, capitolul 1, pagina 2, se spune că, în urma unei intervenţii divine, regele Cirus al II-lea cel Mare a hotărât reconstruirea Casei Domnului din Ierusalim şi înfiinţarea bibliotecii din acel oraş, anexată templului.

În acest scop, el a eliberat din sclavie 42.360 evrei, plus 7.337 robi şi roabe ale acestora, i-a încărcat cu daruri şi bani şi i-a trimis în Iudeea pentru aceste ţeluri, fapt pomenit şi în cartea 16-a din Vechiul Testament, capitolul 7, paragrafele 66-67. Este scris de asemenea, în cartea 15-a, capitolul 6, pagina 14, că reclădirea cetăţii Ierusalimului, a zidurilor ei, a fost efectuată în timpul domniei celor trei regi ahemenizi şi că Marele Templu a fost terminat în anul 515 a.Chr.

Ezra, căruia îi este dedicată cartea 15-a din Vechiul Testament, era medic şi preot evreu, foarte priceput în Legea lui Moise (capitolul 7, pagina 6). Pe lângă sarcinile de constructor, Ezra a restabilit în Iudeea ierarhia sacerdotală, a restatornicit celebrarea regulată a cultului lui Dumnezeu, a alungat din cetate femeile străine de neamul evreesc şi i-a pedepsit pe evreii care se căsătoriseră şi aveau copii cu acestea (capitolul 10, pagina 19), fapt despre care se vorbeşte şi în cartea 16-a (capitolul 13, paragrafele 25-26-27). De asemenea, Ezra a înlocuit vechea scriere ebraică cu un alfabet mai eficient.

Pentru toate aceste restaurări, adunarea rabinilor l-a denumit pe Ezra ca fiind „*Prinţul Tanaitelor*", adică un conservator al Vechilor Tradiţii!

Neemia, căruia îi este dedicată cartea 16-a din Vechiul Testament, era un evreu de credinţă al regelui Artaxerses al II-lea, la curtea căruia

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

(reşedinţele de la Susa şi Babilon) ajunsese să deţină funcţia de *paharnic*. Când regele l-a trimis în Iudeea pentru a-l sprijini pe Ezra în îndeplinirea misiunii acestuia, Neemia a fost investit cu funcţia de guvernator al Ierusalimului, având deci în mâinile sale atât puterea armată şi cea legiuitoare, cât şi puterea financiară, necesare marilor ţeluri trasate de curtea regală din Babilon, pentru restaurarea vechilor obiceiuri civile şi religioase în Iudeea. În acest sens, înfiinţarea şi dezvoltarea Bibliotecii din Ierusalim pe lângă Marele Templu, adunând la un loc toate manuscrisele existente în ţară, a constituit un eveniment cultural de cea mai mare importanţă!

Dacă despre biblioteca din Ierusalim datele istorice sunt sărace, despre **Biblioteca Matenadaran din Erevan** informaţiile sunt mai numeroase. Această bibliotecă a fost înfiinţată în decursul secolului al V-lea p.Chr. după introducerea creştinismului – în anul 301 – ca religie de stat în Armenia, şi după inventarea de către marele învăţat Mesrob Maştot a alfabetului armenesc, în anul 405, care a înlocuit vechea scriere cuneiformă, arameică, existentă până atunci în teritoriul Urartu.

Biblioteca a fost înfiinţată pe lângă catedrala patriarhală din Ecimiadzin, centrul religios al tuturor armenilor, şi a funcţionat acolo până în anul 1939 când, din motive de securitate, a fost mutată la Erevan, într-o clădire monumentală, construită special în acest scop. De-a lungul secolelor, s-au adunat la Biblioteca Matenadaran un număr de peste 25.000 cărţi manuscrise, peste 150.000 documente legate de istoria politică, culturală şi socială a Armeniei, precum şi un număr impresionant de volume tipărite, dintre care, peste 900 sunt incunabule.

Pot preciza că prima carte tipărită în limba armeană şi cu litere armeneşti a fost publicată în anul 1512 şi este o „***Carte de rugăciuni***”, fiind interesant de remarcat faptul că, pe teritoriul românesc, primele cărţi tipărite au fost efectuate de ieromonahul Macarie tot în anul 1512, acestea fiind „***Evangheliarul***”, „***Octoihul***” şi „***Liturghierul***”. Acest fapt nu constituie singura similitudine dintre istoria şi cultura poporului român şi cele ale poporului armean!

Manuscrisele din Antichitatea armeană erau efectuate în scriptoriile celor peste 1500 de mănăstiri armeneşti ale ţării, până în secolul V ele fiind scrise pe foi de papirus, apoi, până în secolul X pe foi de pergament, preparate după metoda pergameză din piele netăbăcită de asin, iar după secolul X pe hârtie pergament, adică hârtie impermeabilă pentru aer şi apă.

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

Cel mai vechi manuscris armenesc care nu are lipsuri este o „***Evanghelie***" datată din secolul VII d.Chr.

Biblioteca Matenadaran din Erevan mai este valoroasă din încă două motive:

1) Pentru faptul că numeroase dintre cărţile bisericeşti sunt împodobite cu minunate miniaturi policrome, care scot în evidenţă măiestria călugărilor caligrafi şi pictori miniaturişti, miniaturi care datează încă din secolul VI. De valoare deosebită sunt „***Evanghelia din Ecimiadzin***" şi „***Evanghelia catoligosului***", ambele din secolul X, şi „***Evanghelia din Mughni***", datând din secolul XI. 2) În bibliotecă se găsesc copii în limbile originale sau traduceri în limba armeană, efectuate manuscris de călugări eruditi, care cutreierau bibliotecile din centrele culturale ale epocii, deosebit de vizitată fiind biblioteca din Alexandria. Cum bine se ştie, acest monument al culturii elenistice a fost distrus în întregime în anul 641! Numeroase copii şi traduceri din volumele acestei biblioteci se află însă şi azi în biblioteca Matenadaran din Erevan, unele dintre ele constituind unicele exemplare existente. Acest fapt justifică prezenţa în acest locaş de cultură a numeroşi cercetători din toată lumea, care găsesc acolo ceea ce nicăieri în altă parte a lumii nu se mai află!

Biblioteci existau şi în Grecia antică; în afara colecţiilor particulare ale marilor personalităţi politice şi culturale cum au fost Demostene, Solon, Temistocle, Euripide, Aristotel, Hipocrate etc., existau şi biblioteci publice, cea mai veche dintre acestea fiind aceea înfiinţată de tiranul Pisistrate, care a domnit în Atena în perioada 560-527 a.Chr. După cucerirea Greciei antice de către romani, numeroase biblioteci au fost transportate la Roma. Astfel, generalul Paulus Emilius a dus biblioteca regilor Macedoniei, generalul Lucius Sylla pe cea a lui Apelicon, generalul Licinius Lucullus a dus biblioteca regilor din Pont etc.

Şi la Roma au fost înfiinţate biblioteci publice, după modelul grecesc. Astfel, împăratul Octavian Augustus (care a domnit în perioada 27 a.Chr.-14 p.Chr.) a înfiinţat două asemenea biblioteci, una la porticul Octaviei şi cealaltă la Palatin. O bibliotecă publică a deschis şi Asinius Pollion, în anul 29 p.Chr. Se mai ştie că în secolul IV p.Chr. la Roma funcţionau 29 de biblioteci publice.

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

Celelalte biblioteci publice au urmat şi ele exemplul capitalei; astfel, scriitorul Pliniu cel Tânăr a înfiinţat o asemenea bibliotecă în oraşul Como, în decursul secolului II p.Chr.

În Evul Mediu bibliotecile se înfiinţau mai ales în cadrul mănăstirilor, unul dintre cei ce au iniţiat această acţiune printre călugării Occidentului fiind şi scriitorul şi politicianul roman Magnus Aurelius Cassiodorus, care a trăit în perioada 468-552 p.Chr. În acest sens, au devenit vestite bibliotecile mănăstirilor Bobbio, Monte Casino, Saint-Gall, Cluny, Fleurry-sur-Loire etc.

S-au format şi biblioteci private cum au fost cea a poetului Francesco Petrarca, cea a lui Isidor din Sevilla, bibliotecile regilor Franţei, ai Angliei şi ai Aragonului, al regelui Ioan cel Bun, al înpăratului Carol Quintul şi al fratelui acestuia, ducele de Berry, biblioteca ducilor de Burgundia, biblioteca lui Dimitrie Cantemir, a lui Neagoe Basarab şi cea a lui Constantin Brâncoveanu etc.

Papii au avut dintotdeauna biblioteci. Fondatorul **Bibliotecii Vaticanului** a fost papa Nicolae al V-lea, al cărui pontificat acoperă perioada 1447-1455, şi cam în acea perioadă s-au format şi o serie de biblioteci publice ataşate instituţiilor religioase, prima dintre ele fiind înfiinţată la Florenţa de către umanistul Niccolo Niccoli la mănăstirea Camaldulelor, în ultimul an al vieţii sale (1364-1437).

Se cuvine acum să mă refer puţin şi la bibliotecari. În acest sens, erau vestiţi cei care se ocupau cu sistematizarea, conservarea, aprecierea şi valorificarea manuscriselor Bibliotecii din Alexandria, omologii bibliologilor şi biblioteconomiştilor din instituţiile similare ale zilelor noastre.

La Roma, bibliotecarii au fost mult timp sclavii şi liberţii cu învăţătură, şi care purtau denumirea de *librarii*, denumirea latină a cuvântului „carte" fiind acela de „liber, libris".

În mănăstirile Evului Mediu bibliotecarii reprezentau personaje importante şi purtau denumirea de *custos librorum*, adică de „*păzitori ai cărţilor*".

Adeseori, funcţia de bibliotecar era încredinţată unor literaţi, pentru a li se putea asigura astfel o pensie mascată!

Din istoria bibliotecarilor au rămas cu nume notorii Anastase, bibliotecarul curţii imperiale a Romei; Gilles Malet, bibliotecarul

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

împăratului Carol Quintul; Bartolomeo Platina, bibliotecarul Vaticanului din secolul XV-lea, în decursul domniei papei Pius al II-lea; Guillaume Budé, bibliotecarul curţii regale a Franţei în decursul secolului XVI-lea, în timpul domniei regelui Francisc I de Valois etc.

În prezent, corpul bibliotecarilor este format numai din personal tehnic de specialitate, cu studii specifice! Apar regulat reviste de profil („Revue des bibliothèques", „Zentralblat für Bibliothekenverein" etc.), sunt constituite asociaţii profesionale şi tehnice ale bibliotecarilor, sunt organizate periodic congrese naţionale şi internaţionale, care reunesc pe cei interesaţi de problematica bibliologiei şi biblioteconomiei.

În decursul vremurilor, numeroase personalităţi politico-sociale, ştiinţifice şi culturale au demonstrat o adevărată pasiune pentru cărţi, nu numai în sensul colecţionării lor ci, mai ales, pentru a se instrui şi/sau delecta cu conţinutul lor, dovedindu-se astfel a fi nişte veritabili bibliofili. Putem cita, în acest sens, din Antichitate pe Caius Terentius Varro, om politic şi general roman (secolul I a.Chr.), Titus Pomponius Atticus, literat şi om de cultură roman (secolul I a.Chr.), prieten apropiat al lui Marcus Tullius Cicero, orator, filozof, scriitor şi consul roman (secolul I a.Chr.), de asemenea un mare bibliofil, cel care a demascat conjuraţia lui Lucius Sergius Catilina înpotriva Senatului, în anul 63 a.Chr.

Din Evul Mediu sunt cunoscuţi ca bibliofili împătimiţi Richard de Burry în Franţa şi Robert Cotton în Anglia. Din secolele XVI-XVII au rămas celebri pentru pasiunea lor bibliofilă Jerôme Bignon, magistrat şi erudit parizian, Mathieu Molé, preşedintele Parlamentului francez în anii 1584-1586, cardinalul Jules Mazarin, regent al Franţei după moartea regelui Ludovic al XIII-lea şi copilăria regelui Ludovic al XIV-lea, şi Jean-Baptist Colbert, ministru de finanţe al Regelui-Soare.

În secolul XVIII erau vestiţi bibliofilii Jean Buraeus, rentier din Anglia şi baronul Robert-Jacques Turgot, ministru de finanţe al Regelui Ludovic al XVI-lea.

Trăind în Franţa secolului XIX erau renumiţi ca bibliofili Jean-Jacques Brunet, Antoine Boulard, Ambroise Didot şi Charles Nodier, iar din Anglia bibliofilul Charles Dibdin, precum şi alţii, mai mult sau mai puţin cunoscuţi, îndeobşte oameni bine educaţi şi înstăriţi, aparţinători ai clasei burgheze.

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

În încheiere, mă voi referi la conţinutul semantic a 9 dintre cei 23 de termeni care fac parte din familia cuvântului „*biblion*".

Bibliologia este ştiinţa care se ocupă cu studiul cărţii ca fenomen al vieţii socio-culturale, ea tratând despre istoria, tehnica alcătuirii, răspândirea şi conservarea cărţilor.

Bibliografia este o ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea şi răspândirea publicaţiilor, în scopul folosirii lor de către cititori. Ea mai semnifică însă şi: a) totalitatea cărţilor şi articolelor consultate pentru redactarea unei lucrări; b) totalitatea operelor unui autor; c) carte care cuprinde repertorii bibliografice şi d) publicaţie periodică ce cuprinde titlurile recent apărute.

Bibliomania denotă existenţa unei pasiuni excesive pentru cărţi.

Bibliolatria înseamnă de asemenea existenţa unei afecţiuni exagerate şi bolnăvicioase pentru cărţi, dar mai semnifică şi legătura prea fidelă şi fanatică pentru textele biblice.

Biblioterapia semnifică traterea anumitor boli nervoase prin intermediul unor lecturi adecvate.

Biblialatria constituie arta de restaurare a cărţilor deteriorate.

Bibliognozia semnifică cunoaşterea cărţilor, a istoriei lor, a valorii conţinutului şi a preţului lor.

Bibliomancia constituie o formă de divinaţie, adică de ghicire a viitorului, şi este repudiată de toate cultele religioase. Se practică deschizând la întâmplare Biblia, Evanghelia, Coranul sau Talmudul şi, fixându-se pe anumite pasaje, se conchide la viaţa prezentă şi cea viitoare a solicitatorului.

Bibliotaful este partea specială şi rezervată a unei biblioteci unde sunt păstrate cărţile deosebit de preţioase, precum şi cele care nu sunt date la cititori. Termenul de bibliotaf mai indică însă şi pe cel care nu dă nimănui cărţile sale, ci le ascunde în rafturile dulapurilor bibliotecii sale personale.

Ca o ultimă idee, aş vrea să mai spun că, după părerea mea, atâta vreme cât vor mai exista persoane care să scrie cărţi şi oameni care să le citească şi să înveţe din ele, Soarta omenirii şi Viitorul Terrei nu sunt în pericol real!

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)

Incursion into the Fascinated World of Biblology

Abstract

The necessity of being informed, educated and cultivated was the reason for creating the first collections of writings. The human history confirms the existence of such collections even during the ancient times, long before Christ. The most famous ancient librairies are: **The Collection of Plates from Burnt Bricks**, discovered by the english archaeologist Austin-Henry Layard in 1948 at Ninive and considered to be the oldest library of the world; the **Library from Alexandria**, created by Ptolemeu Soter in the 4th century B.C.; the **Library from Pergam**, in the 3rd century B.C.; the **Library Matenadaran from Erevan**, in the 5th century A.C.

During the Middle Ages librairies are considered to be more and more important and they are organized on scientific bases by specialists. The history of books knows a large number of librarians, educated persons, who have dedicated their lives to culture, writings and librairies.

As long as people will write, there will always be people to read, take care and love books.

BDD-A19230 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:11 UTC)